

Оксана Мазаненко,
канд. психол. н., доцент,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК-ЖЕРТВ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА

У статті надається теоретико-методологічне обґрунтування дослідження психологічних особливостей жінок, що потерпають від насильства у родині. Наводяться психологічні якості жінок, які у поєднанні із соціальною ситуацією стають чинниками виникнення і закріплення подружнього насильства. Підкреслюється необхідність формування асертивної поведінки жінки як умови створення сприятливих умов для життя і розвитку дитини у сім'ї.

Oksana Mazanenko

PSYCHOLOGICAL PARTICULARITIES OF WOMEN VICTIMS OF SPOUSAL ABUSE

The article examines the theoretical and methodological explanations of the research of psychological particularities of women who suffer from domestic violence. It analyzes psychological qualities of women that in combination with the social environment provoke the emergence and aggravation of spousal abuse. The entry underlines the necessity to develop assertive behaviour of women as a main pre-requisite for positive development of child in the family.

У нашій країні проблема насильства стосовно жінок у родині стала предметом публічного обговорення лише протягом останніх років. За даними зарубіжних соціологічних досліджень, 97% жертв насильства в сім'ї – це жінки. За результатами вітчизняних соціологічних опитувань 70% жінок в Україні піддаються різним формам приниження і знущання у родині, понад 20% жінок ці знущання відчувають на собі постійно.

Аналіз наукових джерел з проблеми подружнього насильства дозволив зробити низку суттєвих висновків.

Подружнє насильство як один з різновидів сімейного насильства є однією з найпоширеніших соціальних проблем. У зв'язку з тим, що у свідомості багатьох домашнє насильство сприймається як норма і не є чимось протиправним, справжні масштаби цієї проблеми визначити неможливо [7; 9].

Насильство в сім'ї завдає шкоди фізичному та психічному здоров'ю жінки та дітей, які стають свідками знущань над матір'ю. З часом, під впливом будь-якого виду подружнього насильства (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне) психологія жінки набуває певних негативних змін: «комплекс жертви», «набута безпорадність», «синдром побитої жінки». Процес перетворення людини на жертву називається віктимізацією [1; 4; 6].

Існує значна кількість теорій, які намагаються пояснити феномен подружнього насильства: соціокультурні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні теорії. В дослідженнях деяких вчених були спроби виділити загальні типові характеристики жінок-жертв. Однак ці характеристики стосувались в більшій мірі соціального статусу та стратегій віктимної поведінки жінок, не розкриваючи цілісної своєрідності особистості в єдності соціального та біологічного компонентів [1; 2; 4].

Метою статті є вивчення індивідуально-психологічних особливостей жінок, що страждають від насильницької поведінки в подружніх стосунках та визначення сутності організації соціально-психологічної допомоги даній категорії жінок.

Дослідження проводилася на базі Луганського та Рубіжанського Центрів соціальних служб молоді. До експериментальної роботи були залучені головний спеціаліст ЦССМ по роботі з жінками, психолог центру, соціальні працівники. Вибірку склали жінки, які піддавались чи піддаються різним формам подружнього насильства (50 осіб, віком 21 – 52 років). Отримані результати дослідження можуть бути використані для пошуку і розробки адекватних методів профілактики та корекції поведінки жінок в сім'ї.

В емпіричній частині дослідження були використані індивідуально-психологічний і віктимологічний підходи, в яких акцентується увага саме на впливі індивідуально-психологічних особливостей особистості жінки-жертви на виникнення і динаміку насильницького інциденту між подружжям. Це допоможе розробити комплексні методи розв'язання проблеми насильства в сім'ї: методи впливу на особистість насильника з одного боку, доповнити методами корекції віктимної поведінки жінок-жертв, а також сім'ї як цілісного утворення. Всі ці заходи необхідні й для створення комфортного середовища для дитини у родині, яка в кожному окремому випадку насилля над жінкою опиняється в тій чи іншій мірі у ситуації насилля.

В основі всебічного дослідження психологічних особливостей особистості жінок – жертв насильства пропонуємо використовувати концепцію Л. Собчик, яка розуміє людину як унікальну єдність і біологічного, і соціального, що складається з різнорівневих властивостей і підкоряється системним принципам підпорядкованості [8]. Для реалізації дослідження ми використали набір психодіагностичних методик, який дозволив виділити типи жінок, які в силу індивідуально-психологічних властивостей і під впливом зовнішніх чинників (життєвої історії) ризикують стати (стали) жертвами подружнього (партнерського) насильства.

Крім того, в ході дослідження ми отримали соціально-демографічні дані жінок-жертв, а також виявили види (психологічне, економічне, фізичне) та конкретні дії (контроль, побиття, погрози та ін.) насильства, які застосовуються по відношенню до них, дані щодо інтенсивності насильства та насильства у батьківській сім'ї.

Виявлено загальні провідні тенденції, притаманні усім жінкам-жертвам. Перш за все, це надмірна чутливість до впливів оточення, висока тривожність і емоційна нестабільність. Також найбільш ризикують стати жертвами подружнього насильства жінки, які відносяться до надчутливого (сензитивно-інтравертного) і тривожно-лабільного (екстравертного) типу особистості.

Крім того, факторами виникнення і закріплення подружнього насильства, пов'язаними з особливостями особистості жінки, можна вважати досвід пережитого в дитинстві насильства, економічну залежність від партнера та психологічні особливості жінки, що виражаються її належністю до одного з виділених типів особистості, наявністю внутрішньо-особистісного конфлікту та використанням нею деструктивних стратегій поведінки.

Важливою складовою роботи з жертвами насилля є психологічні тренінги, курси, які допомагають жінці подолати комплекс неповноцінності, повірити в свої сили. Використання тренінгу асертивності є одним із важливих моментів у подоланні наслідків вербального та фізичного насильства над жінкою в сім'ї. Необхідність здобуття навиків асертивної поведінки зумовлюється тим, що людина сама повинна вирішувати і нести відповідальність за наслідки своїх рішень.

Крім того, засвоєння моделей асертивної поведінки жінок-жертв подружнього насильства передбачає також усвідомлення та відповідальність не тільки за себе, але й за життя та здоров'я своєї дитини. Тобто, мотивація «зміни потрібні не тільки мені, а я повинна щось зробити заради дитини» може виступити ключовою для ефективного надання психологічної допомоги жінкам-жертвам домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовть О. Віктимна поведінка як психологічна проблема / О. Бовть // Соціальна психологія. – 2004. – № 4 (6). – С. 14–22.
2. Грабська І. Насильство в подружніх відносинах / І. Грабська // Практична психологія і соціальна робота. – 1998. – № 9. – С. 20–23.
3. Захожа В. Фізичне насильство щодо жінок у сім'ї / В. Захожа // Наукові записки. Соціологічні науки. – К., 2001. – Т. 18. – С. 49–54.
4. Малкина-Пых И. Психология поведения жертвы / И. Малкина-Пых. – М. : Феникс, 2006.
5. Орлов А. Психологическое насилие в семье – определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи / А. Орлов // Психолог в детском саду. – 2000. – № 2–3. – С. 182–187.
6. Платонова Н. Насилие в семье. Особенности психологической реабилитации / Н. Платонова, Ю. Платонов. – СПб. : Речь, 2004.
7. Савчук О. Наслідки подружнього насильства : індивідуально-психологічна перспектива / О. Савчук // Наукові записки (спецвипуск). – К., 2002. – Т. 20.
8. Собчик Л. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Собчик. – СПб. : Издательство «Речь», 2003.
9. Шинкаренко О. Психологічні особливості жертв подружнього насильства / О. Шинкаренко // Практична психологія. – 2000. – № 3. – С. 25–29.